

RECENZE

Ovečková Oľga – Vozár Jozef a kol. 100 rokov časopisu Právny obzor 1917–2017. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, 507 s.

Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied pripravil objemnú publikáciu venovanú 100ročnému jubileu najstaršieho a dodnes živého vedeckého a odborného slovenského právnického periodika, *Právneho obzoru*, dnes recenzovaného teoretického časopisu pre otázky štátu a práva.

Pod vedením Oľgy Ovečkovej a Jozefa Vozára sa na publikácii autorsky spolupodieľali tiež Eduard Bárány, Peter Colotka, Barbora Králičková, Marián Kropaj, Peter Kukliš, Lukáš Lapšanský, Tatiana Weissová a Katarína Zavacká.

Je chvályhodné, že na pôde ústavu, ktorý má tento časopis pod krídlami už od polovice 20. storočia, sa autori rozhodli spomenúť si na všetkých, ktorí za uplynulých 100 rokov sa o časopis starali a „vynaložili a dodnes vynakladajú nemalé úsilie na zachovanie nielen odbornej úrovne časopisu, ale aj jeho samotnej existencie“ (s. 17).

Čo vyšlo z tejto snahy pripomenúť si storočnicu *Právneho obzoru*? Ohromný príspevok k našim právnym dejinám! Navyše k tak zložitej dobe, akou je posledných 100 rokov. Publikáciu bude čítať iba vybrané publikum, ktoré má predstavu, čo môže takýto typ textu priniesť. A veru je to čítanie nesmierne zaujímavé.

Právny obzor je totiž svedok i spolutvorca právnych dejín Slovenska a časťou aj Česko-slovenska. Možno aj všeobecnejšie, ako len právnych. Táto zvláštna „persóna“ postupne ukazuje i dokazuje, ako sa nám tu – navzdory našim vzorom, nielen vďaka nim – darí.

Možno je vhodné pomôcť si slovami Vladimíra Fajnora, významnej osobnosti našich (nielen právnych) dejín. „So stanoviska tradičného ponímania slovenského: pokladať za slovenské všetko, čo je podľa svojho rodového pôvodu slovenské – blízko leží pokušenie, počítať medzi slovenských právnikov pred prevratom [rozumej pred vznikom Československej republiky v roku 1918, pozn. M. G.] každého, kto pochádzal z rodu slovenského a osvedčil sa v práci právnickej, trebárs sa ku slovenčine nepriznával, ale sa odrodil, alebo si svoj slovenský pôvod aspoň neuvedomoval. Pri takomto ponímaní čestného mena slovenských právnikov došli by sme k tomu, že by sme si museli prisvojovať od slávneho kodifikátora Štefana de Werbewcz, až do honosného právnika-politika maďarského Ludvíka Kossutha cez civilistu Suhaydu, právneho historika Hájnika, najvyšších sudcov Zacharvcov a Csipkayho, legislatívnych úradníkov Marchalku a Ottlyka, bývalého ministra spravodlnosti a právneho učenca Bartolomeja Lányiho, profesorov práva v Budapešti Kajucha-Szentmiklósiho, Karola Kmettya, slávnych budapeštských advokátov a právnych spisovateľov Imricha Sziváka, Lud. Králika. [...] Mám však za to, že by toto počínanie bolo práve tak málo reálnym, jako keby sme chceli reklamovať maďarského revolučného básnika Alexandra Petőfiho pre slovenskú literatúru jedine z toho dôvodu, že bol rodom Slovák, z otca Petroviča a matky Hruzovej.“¹

¹ FAJNOR, V. Práca slovenských právnikov pred prevratom v prvom desaťročí republiky. *Právny obzor*. 1928, s. 704–712, okrem iného stať je publikovaná tiež v uvedenej „storočnici“, spolu s niekoľkými, veľmi zaujímavými staťami odpublikovanými na stránkach *Právneho obzoru* v minulosti (s. 372).

V 21. storočí sa však môžeme odhliadnuť a uvedomiť si, že *Právny obzor* už celý vek sprevádza slovenské právo a právnikov, prirodzene aj v československom kontexte.

K najdôležitejším mílnikom časopisu patrí rok 1917, kedy zo súkromnej iniciatívy i prostriedkov *Emila Stodolu* vyšiel v Budapešti prvý právnický časopis písaný po slovensky. Bol to veľký počin, dokonca *Štefan Luby* pri polstoročnici *Právneho obzoru* zvýraznil fakt, že *Emil Stodola* „zasadil“ časopis v dobe, keď písanie teoretických prác v oblasti práva „predpokladalo vysokú úroveň národného uvedomenia, poriadnu dávku odvahy a obetavosti“ (s. 34). Ďalším významným krokom bolo prevzatie časopisu spolkom Právnická jednota na Slovensku v roku 1920. Časopis od roku 1936 zastrešila Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Od polovice 20. storočia sa o časopis stará Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied.²

Publikácia sa postupne venuje počiatkom existencie časopisu a jej najdôležitejším predstaviteľom, *Emilovi Stodolovi*, *Vladimírovi Fajnorovi* a *Cyriľovi Bařinkovi*. Veľkým prínosom sú aj časti sumarizujúce spolkovú i publikačnú právnickú činnosť na Slovensku, predovšetkým Právnickej jednoty na Slovensku (*O. Ovečková, J. Vozár, K. Zavacká*). Osobitný význam pre vývoj tvorby i aplikácie práva na našom území mali právnické zjazdy, ktoré sa konali v medzivojnovom období, či už slovenských právnikov, československých právnikov, právnikov slovanských štátov (1933), dokonca aj advokátov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi (1935). Tento posledne spomenutý bol veľkým výrazom spolupatričnosti advokácie, ktorá v čase od roku 1921 na Slovensku pociťovala obmedzenie autonómie. Zlúčená Advokátska komora pre Slovensko v Turčianskom Sv. Martine totiž nemala svojich členov výboru a jednotlivých funkcionárov volených spomedzi seba, ale menovaných ministrom spravodlivosti po dohode s ministrom unifikácie. Menovaný výbor vykonával aj všetky právomoci predošlého valného zhromaždenia všetkých členov komory. Teda advokáti sa už nestretávali na spoločných zhromaždeniach, aby rokovali a rozhodovali o najdôležitejších záležitostiach advokácie, ale výkon samosprávy sa zúžil do rúk menovaného správneho výboru komory. Preto v medzivojnovom období badať silný rozmach spolkovej činnosti advokátov i právnikov vo všeobecnosti a na fórum zjazdov sa presunuli tlaky v ťažiskových témach týkajúcich sa života spoločnosti, prelínajúcich sa s právom. A aj pri týchto zjazdoch a veľkých zhromaždeniach stál *Právny obzor* a osoby s ním „zrastené“ (s. 69 a nasl.). Zo správ o týchto zjazdoch je zrejmá naliehavá úloha unifikácie práva v Československu a postupné pokroky, ale aj úroveň spolupráce právnikov na jednotlivých poliach ich pôsobenia – ústredná štátna správa, verejná správa, akademické prostredie, advokácia, súdnictvo, notárstvo, štátne zastupiteľstvo. No evidentný je aj cezhraničný rozmer.

Počiatky *Právneho obzoru* dosvedčujú, že sa začínalo „od Adama“, teda od samotného vytvárania právnického pojmového aparátu. Slovenskej právnickej terminológii nebolo a bolo potrebné ju vytvoriť. Prvé osobnosti *Právneho obzoru* vedeli reálne zhodnotiť problémy slovenskej inteligencie, nielen v dôsledku nedostatku slovenských stredných i vysokých škôl z nedávnej minulosti. Napriek tomu sa okruh ich predplatiteľov stále rozširoval. Kapitola o vzniku a rozvoji slovenskej právnej terminológii je veľmi cenná i poučná (*O. Ovečková*). Aj to je etapa našich právnych dejín, spolu s jej podstatnými predstaviteľmi,

² Podrobnejšie v dokumentačnej časti publikácie (*T. Weissová*), napr. od roku 1952 Právnický ústav, Ministerstvo spravodlivosti, oddelenie v Bratislave, od roku 1955 Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava, od roku 1961 Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava „časopis Kabinetu právnych vied Slovenskej akadémie vied“, od roku 1964 „časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied“, s. 329 an.

dielami i rôznymi komisiami, ktoré neskôr pre účely právnej terminológie vznikali na úrovni vlády i vedeckých ustanovizní.

Pri zrode časopisu boli rôzne ambície. Prirodzene aj vlastné, osobné, prestížne. No predovšetkým tie verejnoprospešné, či minimálne „právnickoprospešné“ ambície osobností, ktoré stáli pri prvých krokoch časopisu, predznamenali jeho budúcu úlohu. Budoval sa nový štát, tento proces bol vo veľkej miere v rukách právnikov (župani, celkovo štátna správa, súdnictvo, advokácia...), preto právnický časopis mal veľké slovo i úlohu. Časopis si dal ciele a postupne ich plnil. Na počiatku si formuloval úlohu šíriť znalosti o platnom práve, presadzovať rečové práva, čiže najmä uplatňovanie slovenčiny v súdnictve a vo verejnej správe, no tiež aj podporovať a rozvíjať právnu vedu (s. 20). Zakladatelia si boli vedomí ťažkostí nielen čosi vytvoriť, ale to aj udržať a rozvíjať. Zakladatelia si zároveň boli vedomí, že úlohou časopisu je tiež informovanie českých kolegov – v období právneho dualizmu – ako to funguje na Slovensku, o platnom práve, ale aj ako to chodí napríklad na sedrii v Bratislave. Časopis mal to šťastie, že pri jeho zrode stáli osobnosti, ktoré si uvedomovali potrebu vysokej kvality prispievateľov. Preto šťastie, lebo *Právny obzor* skutočne „vo svojom živote zažil“ nie málo prispievateľov, ktorí sa dobre vyznali aj v zahraničnej literatúre a celkovo v zahraničných pomeroch, v tvorbe a aplikácii práva aj inde, a preto vedeli „potiahnuť“ tých vlastných.

Život právnikov je vždy vzájomne prepletený. Významní advokáti, ktorí v prvých rokoch financovali, organizovali, redigovali časopis *Právny obzor*, i osobne doň prispievali, boli veľmi činorodí. Jednotlivé osobnosti, teda niektoré z nich, sa podrobnejšie spomínajú na inom mieste – ich posty, ktoré zastávali a zásluhy, o ktoré sa pričínili pre slovenské právo, právnu vedu i prax.³ Tu možno spomenúť len jednu epizódu. Keď na prelome rokov 1920/1921 končili na území Slovenska svoju činnosť advokátske komory ešte z čias uhorských, (pôsobiacie od roku 1875 – boli to advokátske komory so sídlom v Bratislave, v Banskej Bystrici, v Prešove a v Košiciach), tá bratislavská prenechala svoje prenajaté priestory na Laurinskej ulici Právnickej jednoty na Slovensku, aj so zariadením a knižnicou. Dohodli to poprední predstavitelia jednoty a komory. Advokátske komory totiž v tom čase odovzdávali majetok a agendu novovzniknutej zlúčenej Advokátskej komore v Turčianskom Sv. Martine. Právnická jednota, významný spolok právnikov, ktorý vznikol v roku 1919 a spočiatku dva roky fungoval v súkromnom byte svojho konateľa *Emila Stodolu*, v Bratislave na Lazaretskej 7, na krátko využil priestory zanikajúcej bratislavskej advokátskej komory. Spolkové priestory Právnickej jednoty na Slovensku sa presunuli na Laurinskú 14 v Bratislave (dnes Laurinská 12), pričom tam fungovala aj redakcia a administrácia časopisu *Právny obzor*. Dramatické okolnosti krátkeho využívania týchto priestorov – približne február a marec 1921 – sú opísané na stránkach *Právneho obzoru*.⁴

Osobné vzťahy sú stále súčasťou života, aj toho profesionálneho. Zánik bratislavskej komory a preberanie jej priestorov Právnickou jednotou znamenal aj rokovania o zabezpečení jej „osobníctva“.⁵ Nová martinská komora sumarizovala personálne záležitosti

³ Napríklad VOZÁR, J. *Významní slovenskí právnici z Liptova*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2016, s. 208 (Emil Stodola, Augustín Ráth, Adolf Vladimír Zátorecký a Štefan Luby), VOZÁR, J. *Významní slovenskí právnici*. Vladimír Fajnor. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, s. 223.

⁴ Správy zapisovateľa Právnickej jednoty na Slovensku a zároveň zodpovedného redaktora *Právneho obzoru*, Dr. Cyrila Bařínku. Dr. Bř. Drobné správy. Jsme zapečetěni. *Právny obzor*. 1921, s. 94–95 (s najväčšou pravdepodobnosťou je autorom Dr. Cyril Bařínka). Ďalšia správa: BAŘINKA, C. Prvé desaťročie činnosti Právnickej jednoty na Slovensku v Bratislave. *Právny obzor*. 1930, s. 337–338.

⁵ *Zpráva správného výboru Advokátskej komory pre Slovensko v Turčianskom Sv. Martine z rokov 1921–1925*. Turčiansky Sv. Martin: Knižtilačiarsky účastinársky spolok, 1926, s. 3.

s predošlými komorovými zamestnancami nasledovne: „[...] 4. Bratislava: Pisárka Malovicová dostala výpoveď, plat na čas výpovede a našla si ihneď zamestnanie v inej kancelárii. Doterajší sluha komory Lambert Mužik dostal svoj plat do 31. marca 1921. Do novej komory do Martina z Bratislavy presťahovať sa nechce. Miestnosti bývalej komory prepustili sme ‚Právnickej jednote‘ a požiadali sme ju, aby ako expeditora – administrátora podržala si Mužika. Vyjednávania je ešte nie skončené. Doterajší kancelista Nemessanyi, starý advokát, má predbežne plat vyplatný do 31. marca 1921. Tiež ho má prevziať ‚Právnická jednota‘.“ Spomínaný Július Nemessányi (1845–1931) bol v tom čase starý skúsený bratislavský advokát, ktorý mal za sebou dokonca funkcie vo výbore Advokátskej komory v Bratislave (Pozsony). V rokoch 1886–1888 bol riadnym členom výboru, v roku 1896 pokladníkom a v rokoch 1899–1921 pracoval ako riaditeľ kancelárie tejto komory. K tomu možno dodať, že Emil Stodola (1862–1945), od roku 1919 už bratislavský advokát, za martinskú advokátsku komoru zastupoval svoj stav ako člen odvolacieho disciplinárneho senátu pre advokátov pri Najvyššom súde republiky československej, v rokoch 1921–1931.

Ťažisková časť publikácie je samostatná reflexia vývinu práva v jednotlivých číslach a ročníkoch časopisu. Storočnú históriu autori sústredene sledujú približne do roku 1989(–1991). O to hlbšie zasahujú čitateľa tieto hodnotenia, pretože nechávajú poslednú vyše štvrtstoročnicu otvorenú. Každý si dosadzuje a zvažuje sám.

Veľmi citlivý pohľad na teóriu štátu a práva na stránkach časopisu prináša priliehavé prívlastky: „Pri listovaní (elektronickými) kópiami zväzkov právnického časopisu zo spomínaného minulého storočia, vychádzajúceho v strednej Európe s formátom blízkym slovenským knižniciam, býva namiesto zdržanlivosti hodnotení a jasnej odpovede na otázku, čo v dobrej viere vlastne hľadám. Oboje vyplýva zo spojenia hektickej histórie s viazanosťou práva a právneho myslenia na verejnú moc a jej ideologický autoportrét. [...] Lahko, ale i lacno by sa našli texty a formulácie, ktoré, z dnešného zorného uhla, vzbudzujú svojou poplatnosťou dobe pohrďavý úsmev. Prekvapuje, že sú prítomné aj v časoch pokladaných za relatívne slobodné, ale právnický diskurz má svojím obsahom blízko k moci. Azda i preto občas dáva nahlas najavo aj postreh o neprimeranosti použitia niektorého prostriedku inej ako právnej spoločenskej kontroly, čím nás pri listovaní posúva ďalej“ (s. 134 a 135, E. Bárány, P. Colotka). Príznačne triezvo vyznieva aj záver hodnotenia ústavného práva a správneho práva na stránkach časopisu: „Niektoré texty sa javia nepochopiteľné, možno ‚servilné‘ a málo anticipačné. Je však nepochybné, že hodnotenie súčasných textov budúcimi generáciami čitateľov (ak vôbec budú náchylné na tento druh čítania) tiež bude minimálne ambivalentné“ (s. 158, P. Kukliš). Každopádne čítať hodnotenia toho, čo bolo už pred nami napísané, vzbudzuje u súčasného príslušníka právnickej komunity veľký rešpekt. Zvlášť u toho, ktorý sa venuje aj „písaniu“. Pretože tí, ktorí píšu, píšu pre seba a pre svojich kolegov a prístup – po nás potopa – nie je typickým prístupom autorov. Preto rešpekt, lebo plynutie času preveruje.

Štruktúra tejto publikácie je veľmi prínosná. Po jednotlivých témach poskytuje sústredený obraz toho, čo bolo v danej oblasti napísané, ktorí autori sa najviac zapojili a s čím. Taktiež si čitateľ sumarizuje obraz, čo sa považovalo v jednotlivých historických etapách – možno rozumieť takmer po desaťročiach, niekedy aj v kratších úsekoch – za podstatné. Takto si možno postupne prejsť schému teória štátu a práva (E. Bárány, P. Colotka) – ústavné právo a správne právo (P. Kukliš) – súkromné právo v jeho členení (O. Ovečková) – právo duševného vlastníctva (M. Kropaj) – protimonopolné právo (B. Králičková, L. Lapšanský). Komplexnosť pohľadu na právo uplynulého veku u nás sa čitateľovi dotvára z kapitoly o súkromnom práve na stránkach časopisu. Možno preto, že sa dotýka ťažisko-

vých kódexov a preto aj unifikácie, kodifikácií a rekodifikácií, vzniku jednotlivých nových kódexov v 60. rokoch minulého storočia. V prvorepublikovom období to boli rozličné zjazdy právnikov, v povojnovom období, najmä však od 60. rokov minulého storočia aktívnu výmenu myšlienok vo svete práva a právnej vedy plnili rôzne celoštátne vedecké konferencie, prípadne aj s medzinárodnou účasťou.

Azda najčastejšie rezonujúce meno na stránkach *Právneho obzoru*, a teda aj v publikácii, je meno *Štefana Lubyho*. To už každý z nášho sveta práva, slovenského i československého, vie, prečo.

Prečo je publikácia o storočnici časopisu *Právny obzor* prínosná? Lebo tvorba a aplikácia práva sa spája v najväčšej miere s právnikmi. A svet právnikov zahŕňa štúdium práva, akademické prostredie, periodickú i monografickú spisbu, jednotlivé právnické povolania a ich výkon – tvorbu a aplikáciu práva – ústavné orgány – štátnu správu – verejnú správu – i súkromnoprávnu sféru. Keďže *Právny obzor* oslávil vysoký vek, podrobnejšie prizretie sa mu znamená podrobnejšie prizretie sa celej našej spoločnosti.

Už sme viackrát zažili krízu, viackrát sme sa očisťovali, potom sme sa očisťovali z očisťovania. Častokrát nedoceňujeme, alebo preceňujeme. Nevadí. Najmä, že uvažujeme a neprestávame „hľadať správnu cestu“, nielen súkromne, či v komunite právnikov (alebo aj v akejkoľvek inej), ale aj úplne verejne. Dobré, že sa obzeráme za tými, na pleciach ktorých sme vyrástli. Našu históriu v podstatnej miere vždy tvorili právnici a súčasťou toho bol posledných 100 rokov i *Právny obzor*. Zodpovedná úloha. Veľa zdraru do ďalších rokov.

Martina Gajdošová*

Gábris T. – Jáger R. Najstaršie právo na Slovensku? Pokus o rekonštrukciu predcyrilometodského normatívneho systému. Bratislava: Wolters Kluwer v spolupráci s Právnickou fakultou UK v Bratislave, 2016, 311 s.

Práce k najstarším dejinám práva sú za posledné desaťročia veľmi zriedkavé. Pravdou na druhej strane je, že metodologické uchopenie najstarších právno-historických tém v spojitosti s náležitou jazykovou predprípravou je vec pomerne náročná. Vedeckou bariérou sa stáva tiež aj samotná torzovitost prameňov, ich zložitité vyjadrenie a náležitý vedecký prístup k nim. Je preto obzvlášť potešujúce, že dvaja slovenskí právní historici sa podujali na uvedený vedecký projekt s cieľom identifikovať najstaršie archaické právo našich slovanských predkov, usadených v strednej Európe a vytvárajúcich prvé predštátne útvary známe pod názvom Samova ríša, Nitrianske a Moravské kniežatstvo a prvý štátny celok¹ západných Slovanov, nesúci zaužívaný historický názov Veľká Morava (respektíve

* Doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: martina.gajdosova@truni.sk

¹ Väčšina súčasných právnych aj všeobecných historikov sa prikláňa k téze o prvej fáze vývoja k štátu, o stave Moravy ako štátu *in statu nascendi*.